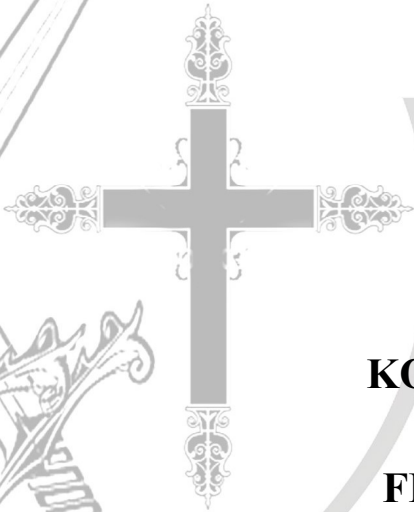

Fale Alea 'o Tonga

KO E MINITI 'O E

FEME'A'AKI

'A E HOU'EIKIMĒMIPA

'O E

FALE ALEA 'O TONGA

FIKA	19A
'Aho	Tu'apulelulu, 12 Sepitema 2019

Fai 'i Nuku'alofa

HOU'EIKI MĒMIPA 'O E FALE ALEA

'Eiki Sea Fale Alea

Lord Fakafanua

'Eiki Fakafofonga Nōpele Fika 2, Vahefonua Ha'apai

Hou'eiki Minisitā Kapineti

'Eiki Palēmia

Samuela 'Akilisi Pōhiva

'Eiki Tokoni Palēmia

Sēmisi Lafu Sika

'Eiki Minisitā Fonua, Ngaahi Koloa Fakaenatula

Lord Ma'afu Tukui'aulahi

'Eiki Minisitā Pa'anga & Palani Fakafonua

Dr. Pohiva Tu'i'onetoa

Eiki Minisitā Fēfakatau'aki, Konisiuma, Fakatupu Koloa,

'Ilo Fo'ou & Ngāue 'a e Kakai

Dr. Tu'i Uata

'Eiki Minisitā Polisi & Tāmata Afi, Tānaki Pa'anga & Kasitomu

Māteni Tapueluelu

'Eiki Minisitā Lao & Pilisone

Sione Vuna Fa'otusia

'Eiki Minisita Toutai

Sēmisi Tauelangī Fakahau

'Eiki Minisitā ki he Fakamatala 'Ea, Ma'u'anga Ivi &

Ma'u'anga Fakamatala

Poasi Mataele Tei

'Eiki Minisitā Mo'ui

Dr. Saia Ma'u Piukala

'Eiki Minisita Ako & Ako Ngāue

Penisimani 'Epenisa Fifita

'Eiki Minisita Ngoue

Losaline Ma'asi

Hou'eiki Fakafofonga Nōpele

Lord Tu'ivakanō

'Eiki Fakafofonga Nōpele Fika 1 Tongatapu.

Lord Ma'afu

'Eiki Fakafofonga Nōpele Fika 2, Tongatapu

Lord Vaha'i

'Eiki Fakafofonga Nōpele Fika 3 Tongatapu

Lord Tu'ilakepa

'Eiki Fakafofonga Nōpele Fika 1 Vava'u.

Lord Tu'i'āfitu

'Eiki Fakafofonga Nōpele Fika 2 Vava'u.

Lord Tu'iha'angana

'Eiki Fakafofonga Nōpele Fika 1 Ha'apai

Lord Nuku

'Eiki Fakafofonga Nōpele 'Eua

Lord Fusitu'a

'Eiki Fakafofonga Nōpele Ongo Niua

Kau Fakafofonga Kakai

Fakafofonga Kakai 3, Tongatapu

Siaosi Sovaleni

Fakafofonga Fika 11, 'Eua

Tēvita Lavemaau

Fakafofonga Fika 12, Ha'apai

Mo'ale Finau

Fakafofonga Fika 13, Ha'apai

Veivosa Taka

Fakafofonga Fika 15, Vava'u

Sāmiu Kuita Vaipulu

Fakafofonga Fika 16, Vava'u

'Akosita Lavulavu

Fakafofonga Kakai 17, Ongo Niua

Vātau Hui

Fakahokohoko e peesi

Fale Alea ‘o Tonga.....	5
Lotu.....	5
Poaki	6
Fakatonutonu ki he Kaniva he me’a Sea Le’ole’o fekau’aki mo e Lao Fakaangaanga 6 Pule’anga	6
Poupou ke lotua mo hūfia e Palēmia ‘o Tonga	7
Fehu’ia peseti 10 ke totongi ngaahi fāmilí teu langa fo’ou nau fale ne holo ‘ia <i>Gita</i>	8
Fiema’u Pule’anga ke fekaukau’aki anga e nofo ke tokoni he langa hili ‘a Gita	9
Fehu’ia hano tokonia kakai na’e uesia he Gita ne nau nō ke fai ‘aki nau langa	10
Tokanga ki he founa kole tokoni & fiema’u ke fai tokonia e kakai faingata’a’ia.....	11
Tokanga ki he lesisita Pule’anga Kautaha Liiki fo’ou	12
Taukave ko e fatongia ia ‘o e Lao ke fakahoko hono lesisita Kautaha Liiki fo’ou.....	13
Fakama’ala’ala ki he ‘uhinga tuai ai fakahoko tokoni langa afā	14
Fehu’ia pē na’e totongi e 1 kilu ki he lesisita Poate Liiki fo’ou	15
Fakatonutonu ke muimui’i Pule’anga tu’utu’uni Fakamaau’anga fekau’aki mo e Poate Liiki	17
Ke tuku pē ola sipoti he tu’unga ne ‘i ai he ka ‘analaiso ko e me’a lōloa ia.....	17
Toloi toki fanongonongo e Fale Alea	19
Kelesi	19
Fakamā’opo’opo Feme’a’aki Fale Alea ‘o Tonga	20

Fale Alea ‘o Tonga

‘Aho: Tu‘apulelulu, 12 Sepitema 2019

Taimi: 1005-1010 pongipongi

Sātini Le’o : Me’a mai ‘Eiki Sea Le’ole’o e Fale Aleá(*Lord Tu’ilakepa*).

‘Eiki Sea Le’ole’o : Kalake, kole atu ke lau mai ‘etau Lotu ‘a e ‘Eiki.

Lotu

(Ne kau kotoa e Hou'eiki Mēmipa ‘o e Falé hono hiva'i e lotu ‘a e ‘Eiki, pea ko e lava lelei ia e lotu ki he pongipongi ni)

‘Eiki Sea Le’ole’o : Mālō. ‘E Hou'eiki, mou fakamolemole pē koe’uhi pē ko ‘etau ngāué, ka ‘oku ou loto pē ke tau kamata’aki e lotú, ka te u tatali ‘e ‘ikai ke tau tali ui koe’uhi ke ma’u ‘etau *quorum*. Fiema’u ke ma’u e *quorum* kae toki fai leva ‘etau tali uí. Ka ‘oku ou pehē mu’a ke tau toe ki’i toloi he ki’i miniti ‘e 15. Tau toloi ko eni miniti ‘e 15, ka ma’u pē *quorum*, te u fekau pē Satini ke ui ‘i loto pē miniti ‘e 15 ē. Tau toloi miniti ‘e 15.

<008>

Taimi : 1010-1015

Satini Le’o : Me’a mai e ‘Eiki Le’ole’o ‘o e Fale Aleá. (Lord Tu’ilakepa)

‘Eiki Sea Le’ole’o : Me’a hifo. Kalake fai ‘etau taliui.

Kalake Tepile : Tapu mo e ‘Eiki Tokoni Sea ‘o e Fale Aleá. Tapu mo e ‘Eiki Tokoni Palēmiá Hou’eiki Minisita ‘o e Kapinetí. Tapu mo e Hou’eiki Fakafofonga ‘o e Hou’eiki Nōpelé, kae’umā’ā e Hou’eiki Fakafofonga ‘o e Kakaí, ka e ‘ātā ke fakahoko hono ui ‘o e Falé ki he ‘ahó ni, ‘aho Tu‘apulelulu 12 ‘o Sepitema, 2019.

(Na’e fakahoko heni ‘a e taliui ‘o e Hou’eiki Mēmipa ‘o e Fale Alea ‘o Tonga)

<000>

Taimi: 1015-1020

Kalake Tēpile: Sea kole ke u to e fakaongo mu’a.

‘Eiki Sea Le’ole’o: ‘Io, lelei Kalake.

Kalake Tēpile: ‘Eiki Minisitā Fonua, ‘Eiki Nōpele Vaha’i, ‘Eiki Nōpele Nuku, ‘Akosita Lavulavu. ‘Eiki Sea ko e ngata’anga ē taliuí.

Poaki

Ka ko e poakí, kei hoko atu e poaki folau ‘a e ‘Eiki Sea, kei hoko atu mo e poaki tengetange ‘a e ‘Eiki Palēmia, kei hoko atu e poaki folau ‘a e ‘Eiki Minisitā Mo’uí, tatau pea mo e ‘Eiki Minisitā ‘o e Ngoué. ‘Eiki Nōpele Tu’ivakanō ‘oku poaki tōmui. Kei hoko atu e poaki tengetange ‘a ‘Eiki Nōpele Fusitu’a. Ko e toenga ‘oku ‘ikai ke tali honau uí, ‘oku ‘i ai e tui ‘oku nau me’a tōmui mai pē. Mālō ‘Eiki Sea.

Vātau Hui: Sea kātaki fakamolemole ko e ki’i motu’a eni Fakafofonga Niua ‘oku ‘i heni pē, te’eki ke ui mai hoku hingoá. Ka ko au eni, mālō.

Kalake Tēpile: Mālō, kātaki ‘Eiki Sea.

‘Eiki Sea Le’ole’o: Na’e ui atu pē?.

Vātau Hui: ‘Ikai Sea, te’eki ai ke fakahoko mai hoku hingoá.

‘Eiki Sea Le’ole’o: Fakafofonga Niua 17, ko koe pē taha ‘oku ou ui ho hingoá he pongipongi ni, ka ke me’a hake, ko au eni ko u ‘i Fale Alea ni.

Vātau Hui: Ko au eni ‘Eiki Sea.

‘Eiki Sea Le’ole’o: Ko ia. Ko u hela’ia tama hono fai ho’o taliuí ē. Mālō, kātaki fakamolemole atu pē Fakafofonga 17 he ngali kuo fakatamaiki ka ‘oku ‘ikai ke totonu ke pehē. Kau Kalake, mou tokanga mu’a ki he’etau taliuí. ‘I ia pē mo’oni e Fakafofonga Fika 17 ka ke fakamolemole pē. Kapau pē na’a ku fetō’aki ‘etau taliuí. Tapu atu ki he ‘Otua Mafimafi ‘i hotau lotolotonga. Fakatapu atu ki he ‘Ene ‘Afió, Tupou VI ko e Tu’i totonu ‘o Tonga. Fakatapu atu ki he ta’ahine Kuini, Nanasipau’u Tuku’aho. Fakatapu atu ki he Tama Pilinisi Kalauni, Tupouto’a ‘Ulukalala kae pehē foki ki he Fale ‘o Ha’a Moheofo. Fakatapu atu ki he kakai e fonuá kae ‘uma’ā ha’a matāpule. Fakatapu atu kiate kimoutolu ‘a e Hou’eiki Kapineti, ‘a e Tokoni Palēmia ko e Palēmia Le’ole’o ia. Fakatapu atu ki he ongo ‘Eiki Nōpele, kau Hou’eiki Nōpele Fale Aleá. Fakatapu atu kiate kimoutolu kau Fakafofonga e Kakaí kae ‘uma’ā e kau ngāué. Hou’eiki ko u fakamālō atu mālō mu’a ho’omou laumālie lelei. Lave’i atu ‘oku ‘alu pē taimi mo e kamata ke kakato mai ‘a e Fale ‘eiki ni. ‘I ai e toko ua ‘oku na foki mai he ngafa fatongia faka-Fale Alea. Talitali lelei kimoua ongo Fakafofonga Tongatapu 3 kae ‘uma’ā e Fakafofonga ‘o e Kakai ‘Eua Fika 11. Tau lau koloa lau monū he ngaahi tapuaki kotoa pē neongo e faingata’a ‘o e mo’uí, ‘ikai ke hongē faingata’a e fononga’anga ‘oku tau faí, ka ‘oku tau tuku falala pē kia ‘Atonai. Kae mālō pē ho’omou laumālie kae ‘uma’ā e kakai ‘o e fonuá. Hou’eiki he ‘ikai ke u to e fakalōloa ko ‘etau ‘asenitá pē ena ‘oku mou ‘osi me’a hifo pē ki ai. Hoko ‘etau ngāué.

Fakatonutonu ki he Kaniva he me’a Sea Le’ole’o fekau’aki mo e Lao Fakaangaanga 6 Pule’anga

‘Oku ‘i ai pē ki’i me’a heni ‘oku ou ki’i tokanga ke fakatonutonu tu’unga he’eku vakai ki he Kakalú pea mo e ni’ihi e mītiá felāve’i mo ‘eku lea, ‘ikai ko e uike kuo ‘osí, uike atú. Fo’i lea na’a ku lave ki ai ‘o pehē, na’e te’eki ai ke ‘i ai ha lea pehe ni ‘i Fale Alea ni ‘o felāve’i pea mo e

fo'i Lao 'e 6, ke to'o e mafai e Tu'i. Ko u fie fakahoko atu pē ki he ngaahi mītiá, mou ki'i fakatatali ho'omou faka'uhingá mo ho'omou fulihi 'a 'eku leá. Koe'uhí, ko 'eku lave 'a'akú ...

Lord Tu'iha'angana: Sea ke u ki'i fakatonutonu atu pē ho'o me'á, kātaki. Nau lau hifo he me'a ko ená mahalo. Ko e Kanivá 'oku 'ikai ko e Kakalú 'oku 'asi, uepisaiti ko iá.

'Eiki Sea Le'ole'o: Fakamolemole, 'i he Kanivá fakamolemole. Ke ki'i 'oua leva hifo ho'omou hanga 'o fulihi 'a 'eku leá. Ko e 'uhinga pē me'a na'a ku lave ki aí, ko e Lao 'e 6 te u fakahoko atu pē Hou'eiki 'oku 'ikai ke u pou pou au ki he Lao 'e 6...

<001>

Taimi: 1020-1025

'Eiki Sea Le'ole'o: ... pea na'e 'osi fai e *consultation* ki ai. Pea mahino mai 'Eiki Minisitā Polisi 'oku kei hoko atu pē faka'ilo e motu'a ni. 'Oku ou kei pou pou pē ki he faka'ilo 'o e motu'a ni 'o fakatatau mo e me'a na'a ta fai ki ai 'a e feme'a'aki mo e talatalanoa mo e Pule'angá. Na'e fai pē 'etau felōtoi ke tuku ke to e fai pē hano to e talanoa'i 'a e tafa'aki ko iá he koe'uhí ko e fakamole lahi. Ko e tu'utu'uni ko ē na'a ku fai 'oku 'ikai ke 'i ai ha mole aí ka ko e hopo ko ē 'oku 'amanaki Pule'anga ke mou fai ko ē hono faka'ilo e motu'a ni, ko hai te ne totongi ho'omou loeá mo e loea 'o e Fale 'eiki ni. 'Oku 'ikai ko ha me'a si'i ko e fu'u me'a lahi pea ko e pa'anga tukuhau kakai masiva ko ē 'oku mou toutou 'ohake Hou'eiki Pule'anga ko nautolu 'e to'o mei aí. He 'ikai totongi 'e he motu'a ni ha loea, he 'ikai totongi he Pule'angá 'a e loeá ka kuo pau ke to'o mei he tukuhau 'o e fonuá.

Pea ko u fie fakahā atu pē kiate kimoutolu 'a e 'uhinga ko ē me'a na'a ku lave ki aí fakatonutonu atu ko e fo'i lea ko iá 'oku 'ikai, **te'eki ai ke fai ha feme'a'aki ia 'i Fale ni 'o fekau'aki mo e Lao 'e onó.** Ko e lea ko iá na'e fai ia 'i he taimi na'e fai ai 'a e *consultation* letiō *talk back* ko ē 'a e Pule'angá mei he kakaí pea kamata mei he kakaí 'a e fehu'i ko iá. Koe'uhi he 'oku 'ikai pou pou 'a e kakaí ke to'o e mafai 'o e Tu'i. Faka'amu pē ke mou mea'i e me'a ko iá. Pea 'oku tau pou pou kotoa 'oku 'ikai totonu ke to'o e mafai 'o e Tu'i ka 'oku 'ave hala ia 'e he *media* ka ko u kole atu pē ki he ni'ihi ko ē he *media* ke fakatonutonu. Pea mou 'ai ā ha me'a ke melino mo nonga e fonuá he ko moutolu *media* ko moutolu, 'e fakatetu'a mei ai 'a e lelei fakalukufua 'o e fonua ko ení. Kae kehe ko e me'a ko u lave ki aí ko e Mēmipa ē 'oku hiki mai hono nimá. Me'a mai angé 'Eiki Nōpele Vava'u.

Pou pou ke lotua mo hūfia e Palēmia 'o Tonga

Lord Tu'i'āfitu: Tapu mo e Feitu'ú na Sea. Tau fakafeta'i ki he 'Otua Mafimafi hono fakalaumālie lelei e Feitu'ú na pehē ki he Tokoni Palēmiá, Hou'eiki Minisitā Kapinetí kae 'uma'ā e Hou'eiki ho Falé. Ka u fakavavevave pē ko e 'uhingá ko e taimi tu'utu'unia 'a e Feitu'ú na. Ko 'eku tu'u hake pē 'a'aku Sea ko 'eku ongo'i ki he fatongia 'o e motu'a ni. Tau'atāina pē ia ke fai ha'aku ki'i talaloto. 'Oku ou pou pou ki he me'a 'a e Tokoni Palēmiá 'aneafi ki'i fakaavaava mu'a hotau lotó pea hiki e 'ā vahevahe 'o e 'uhinga 'o e faka'uhinga fakasōsialé ka tau fai mu'a ha lotu fakafo'ituitui ma'a e 'Eiki Palēmia 'o Tongá. Na'e si'i me'a atu 'aneafi ke fai 'a e feinga. Ka kiate au Sea ko e 'uhinga pē 'eku kole 'a'aku ia ko e pou pou pē ki he Tokoni Palēmiá ki he Hou'eiki 'o e Fale ni hangē na'a ke me'a ki aí. 'I ai ha taimi 'oku tau lotu ki hotau ngaahi kaungā fonongá. Pea ko hotau Tongá pē ia hā he Folofola 'a e 'Uluaki Fā he Konisitūtoné 'oku 'ikai ko 'etau

kehekehé na'e 'uhinga ki ai 'a Molitoní ha ki'i fonua 'oku 'i 'ōsení na'e 'ikai ma'u 'Otua. Kapau 'oku tau ma'u 'Otua tau monū'ia'angá ia. 'Oku tau tatau kotoa pē he malumalu 'o e kolosi 'o e fuká tau fehūfaki pea hoko ai hotau fonua ni ko ha fonua 'oku kei tofi'a 'aki 'a e 'Otuá. Kae 'oua 'e fai 'ete 'uhinga fakafō'ituituí ke mole ai e kavei koula mo 'etau tui 'Otua mafimafi hangē ko ia na'e tataki tautolu he 'Uluaki Fā.

Kole pē ki ho Falé fakamolemole e Feitu'ú na 'oku 'ikai ko ha'aku tu'utu'uni. Poupou pē au ki he Tokoni Palēmiá tau fai ha lotu pea tau hūfia e 'Eiki Palēmiá pehē ki he 'Eiki Nōpelé kae 'uma'ā 'a e Fakafofonga Vava'ú ke ne 'omi mai ha laumālie lelei ke tokoni ki he ngaahi fatongia kae pehē ki honau ngaahi fāmili ke fakanonga e 'Otua pea kei toka 'o malu'i ai hotau laumālie mo hotau ngaahi fakakaukáu 'o tau ngāue fakataha ai. Tau fe'ofa'aki ke hoko 'a Tonga ni ko ha ki'i fonua 'oku kei tu'u pē 'oku 'ikai ko e siokālafí ka 'oku mo'oni e fa'u 'a e Ta'ahine Kuiní 'oku nunu e ngaahi palanitē hangē ko 'ene hā'ele ki Pilitānia he'ene ta'angá. 'Oku pehē 'a e talaloto 'a e motu'a ni ha Tonga 'oku tau mo'ui he lotu folofola. Tau fefakamolemole'aki. Tau lotu pea tau fehūfia'aki 'ikai tuenoa hotau fonua ni 'atautolu Sea. Ke tapuekina e Feitu'ú na pea pehē ki he Hou'eiki 'o e Falé. Ko e ki'i talaloto pē ia henau ha'u 'aneafi 'o fai 'eku lau me'atokoni faka'ahó hanga mai kiate au ke fai hatau lotu ke loto lelei 'o 'etau hūfia ki he 'Otua he 'oku kei Sātai pē 'a Sātai ...

<002>

Taimi: 1025-1030

Lord Tu'i'āfitu: ... Ko ia pē e fakahoha'á, Sea, mālō.

Veivosa Taka: Sea, ko e ki'i fehu'i pē ki he 'Eiki Nōpele Fika 2 'o Vava'ú. Tapu mo e 'Eiki Sea, tapu mo e Fale 'eiki ni. 'Eiki Sea, 'oku ou fakamālō au ki he me'a 'a e 'Eiki Nōpelé, ke fakahoko 'etau ngāue fakatahá. Pea ko 'eku fehu'i pē 'a'aku ia, Nōpele, he ko e Faifekau e Feitu'una. Fēfē e ni'ihi ko ē, kau Mēmipa hotau Fale ni, 'oku nau loto nautolu ia ke tautea'i ha hoko ha faingata'a ki he me'a ko ena 'oku ke me'a mai ki ai? Ko e 'uhingá, ko ho'o me'a maí, ke tau lotu ke tāpuaki'i 'a e me'a ko ē na'e me'a ki ai 'a e Palēmia Le'ole'ó, ka 'oku 'i ai pē foki e ni'ihi ia 'ia kitautolu 'oku loto ia ke hoko e faingata'á. Ka 'oku ou pehē pē 'e fēfē, 'e fepaki e anga 'etau lotú ki he ... Mālō Sea.

Lord Tu'i'āfitu: Sea, ko e tali pē ki he fehu'i 'a e Fakafofonga ni, pehē na'e fai ki ai e fakahoha'a 'a e motu'a ni, to'o e 'āvahevahé. Ka na'a ku pehē 'e au ia ko e fehu'i 'a e Fakafofongá, pea te u 'oange ha'ane malanga ki he Sapate ko ení, ko e me'a pē ia te u lava e vahevahe he siasi. Ka ko e me'a faka-'Otua, 'oku 'a e 'Otuá pē 'a e liliu kotoa pē. Ko 'eku 'uhinga pē 'aku ia, tau fā hotau vaivaí, he ko e 'Otua e ngaahi malava, te tau hūfia te ne malava e me'a kātoa. Lava ai hotau fakalelei'í, lava ai hotau fakamānava'í 'i he'etau fulutāmakiá. Na'a mo e masivá, 'oku tau malanga'i e sōsialé, 'oku 'uhinga mai ha 'Otua 'oku tui ko e tofi'a e Tongá, ko e masivá ko 'etau falala tau tofi'a ki he 'Otuá. Fakafofonga, ko e laumālie fakahā he pongipongi ni, 'oku 'ikai te u hanga 'e au 'o fakahala'i 'oku tau tatau kotoa pē 'i he loto mo e mo'oni, 'i he'etau tui 'Otua hotau Tongá, te tau hūfia, ko e tu'unga ma'olunga eni, Palēmia. Hangē ko e Vava'ú 15, 'oku 'ikai pē ke u tui au 'oku kau ia he hūfia ko ení, Sea, ka ko e anga pē ia e fakahoha'á, Sea, mālō.

Fehu'ia peseti 10 ke totongi ngaahi fāmili teu langa fo'ou nau fale ne holo 'ia Gita

'Eiki Sea Le'ole'o: Mālō. 'Oku ou pehe pē ke u ki'i tokoni pē kia kimoua, 'Eiki Nōpele, kae

'uma'ā e Fakafofonga Fika 13. Ko e ma'u vaivai pē eni ia pe 'e 'aonga, hangē ko e me'a ko ē 'oku mou me'a ki aí. Koe'uhí foki 'oku ke me'a mai, 'Eiki Nōpele, ke fai ha lotu hūfia ma'a e si'i ni'ihi e Hou'eiki Mēmipa 'oku nau faingata'a'ia. Fehu'i leva 'e he Fakafofonga Fika 13, pē 'e fēfē. 'Oku 'i ai e ni'ihi ia 'oku nau loto nautolu, sai pē ke hoko mai. Ka u 'oatu pē e ki'i fakakaukau. Ko 'etau fononga ko ení, he mo'ui ni, 'oku mohu fili, pea 'oku 'i ai hoto fili. Pea 'oku 'i ai leva e fo'i fakahinohino ma'olunga 'oku 'omai he tohi matolú, ke fa'a lau, Fakafofonga Fika 13, talamai 'e he 'Eiki. Kapau te ke lotu, pea ke tāpuekina ho filí, ko ia pē. Ko ho'o lotú pē ko e, tāpuekina ho filí, ke mo'ui lelei, pea ke fakamolemole'i au he ko au ia 'oku kovi, he 'oku ou nofo au 'o fehi'a ki ai. Fakamolemole'i au he koe'uhí 'oku ou loto kovi, 'oku 'ikai ke u sa'ia. 'Osi fe'unga 'ānoa pē ia mo ho'o lotu ko ē te ke faí. Kaikehe, kuo tau 'aafe 'o fakalaumālie ho'o me'a kuo ke me'a ki aí, Ha'apai 13, kae'uma'ā e 'Eiki Nopelé.

Kimu'a pea tau liliú, 'oku 'i ai pē e ki'i me'a 'e taha 'oku ou fie fehu'i, Hou'eiki Pule'anga, koe'uhí ko e me'a ko eni kuo u ma'u, kātaki pē, he'eku afe'i he lolotonga e fai fatongiá, ka 'oku ou loto pē ke u fehu'i atu kia moutolu, Hou'eiki Pule'anga, koe'uhí ko e me'a lelei eni, pea 'oku 'aonga 'aupito ia, fanongo mai e kakai e fonuá. Ko e teu langa fale ko eni 'oku mou fai ko eni ki he ngaahi fale na'e holo ko ē 'ia *GITA*, kuo 'osi 'ave ho'omou tu'utu'uni ki he kakai, ne 'i ai ha ni'ihi, ha fale 'oku 'ai ke langa fo'ou, kuo pau ke ne totongi e peseti e hongofulu. Kuo a'u mai e ki'i mātu'a, 'oku fa'a ngāue'aki 'e he motu'a ni, pea 'oku ou pehē pē ke u fehu'i hangatonu atu he kei lolotonga 'a e Fale Aleá, Hou'eiki Pule'anga. Pēseti e hongofulu, totongi e 6,000. Ko e fu'u 6,000 ko ia 'oku 'i ai e ngaahi fāmili 'oku masiva mo faingata'a'ia, ka kuo holo honau ngaahi falé, 'ikai ke nau lava nautolu 'o ma'u e 6,000, pēseti e hongofulu, 'o fakatatau mo e mahu'inga e fale ko ē 'oku teuteu ke mou langá. 'Oku nau to e ō 'o lesisita, mahalo ko ha toko 4 pē 'oku a'u 'o toko 5, pea 'ikai lava e ni'ihi mei Pātangata, mei Popua, fakamolemole, 'oku ou lave'i 'oku nau kau 'i he langa fale ko ení. Ko e hā fua e fu'u hilifaki peseti e hongofulu ko eni, pē ko e totongi 6,000 ko ení, Hou'eiki Pule'anga? Ke mou me'a mai ke 'asinisini mo fanongo ki ai e kakai, ka tau hoko atu.

Fiema'u Pule'anga ke fekaukau'aki anga e nofo ke tokoni he langa hili 'a Gita

'Eiki Palēmia Le'ole'o: Mālō 'aupito Sea. Pea 'oku ou fakatapu ki he Feitu'u na mo e Hou'eiki Mēmipa e Falé. Ko e taha pē eni e ngaahi fokotu'utu'u langa fonua 'a e Kōmiti ko eni 'oku nau fakahoko e fatongia ...

<006>

Taimi: 1030-1035

'Eiki Palēmia Le'ole'o:tu'u ko eni ki hono fakahoko ko ia 'o e langa 'o e ngaahi fale ko ia na'e uesia 'i he afāngia ngaahi fāmili na'e afāinga 'i he afā. 'A ia ko e faka'amu 'e totongi 'e he ngaahi fāmili ko eni 'a e pēseti 'e 10 pea fakahoko leva he Pule'anga 'a e pēseti 'e 90. Ko e taha eni e ngaahi founa ki hono vahevahe e fatongia pea mo e ngaahi kavenga fekaukau'aki 'i he fonua mo e kakai mo e fāmili mo e siasi pea mo e ni'ihi kotokotoa pē. 'Oku 'i ai 'a e faka'amu he 'ikai ke fakasītu'a'i ha ni'ihi koe'uhīa ko e pēseti ko ia 'e 10. Ko e taha eni e ngaahi fokotu'utu'u te ne hanga 'o fakaivia pea ne hanga 'o to e 'ohake 'a 'etau langa fonua ki ha tu'unga 'oku to e mā'olunga ange ke tau ongo'i 'a 'etau fekaukau'aki 'i he taimi ko ia 'oku tau afāngia ai mo tau tu'utāmaki ai pea mo e taimi ko ia 'oku tau faingamālie ai.

Ko e ni'ihi ko ia kuo 'osi mahino ko ia 'e lava 'o totongi 'e hoko atu 'a e ngāue. Ko e ni'ihi ko ia 'oku pehē ko ē 'oku 'ikai ke faingamālie 'oku tui e Pule'anga 'e 'i ai pē founga 'e faingamālie 'a ia ko hono hangē hano to e 'ohake 'etau polokalama tokoni afā ki ha tu'unga 'oku to e ma'olunga ange pea lava ke a'usia 'a e ngaahi taumu'a kehekehe pē 'o 'ikai ko e ō atu pē ke tokoni'i na'e afāngia kā ko e tokoni'i ke malava pē 'iate ia ke ne tokoni'i ia na'e faingata'a'ia. 'A ia 'oku 'i ai 'a e ngaahi kaveinga kehekehe 'oku fononga fakataha mai mo e fo'i polokalama langa afā ko eni Sea 'e mahino 'aupito pē 'i he'etau fononga atu. Tau fakatātā pē kapau 'oku 'i ai ha uitou 'i hoku kolo te u fakahoko atu pē meite au 'i Tongatapu 2 tau pehē 'o kapau 'oku 'i ai ha taha 'i Havelu na'e afāngia kapau 'oku 'ikai ke ma'u 'ene pēseti 'e 10 'e lava leva ke tokoni e Pule'anga ke tataki e tokotaha ko eni ki he ngaahi ma'u'anga tokoni ko hono hangē hano tokoni'i 'a 'etau masivesiva ke tau fekaukau'aki 'i ha ngaahi founga 'oku to e 'uhinga mālie ange 'a e taimi ko ē 'oku tau fetokoni'aki ai 'i he taimi 'o e tu'utāmaki mo e taimi 'o e faingatāmaki. Tau pehē kapau ko Havelu kapau 'oku 'i ai ha uitou ai 'oku faingatāmaki 'e lava ke fakahinohino e tokotaha ko eni 'oku 'i ai hono ngaahi fāmili pē te nau tokoni 'e lava ke fakahinohino e tokotaha ko eni 'oku 'i ai e siasi 'oku kau ki ai pē te nau tokoni, 'oku 'i ai 'a e ngaahi kaungā'api 'oku 'i ai 'a e ngaahi kalapu ma'u'anga tokoni 'i he kolo, 'oku 'i ai e Fakafofonga Fale Alea 'e totonu ke tokoni 'oku to e 'i ai mo e ngaahi ma'u'anga tokoni hangē hano fakahinohino 'a e tokotaha faingata'a'ia ke fekumi ki he ngaahi feitu'u 'e malava pē ke fekumi ki ai makehe mei he Pule'anga. 'A ia 'oku 'ikai ke 'uhinga ia ke pehē he 'ikai ke langa ha fale ha taha 'oku 'ikai ke faingamālie 'ene pēseti 'e 10 'e 'i ai e founga te mau a'u atu ki ai ke fakahinohino ke ma'u e pēseti 'e 10 he 'oku tui lahi e Pule'anga ni 'e lava pē 'o ma'u. Mahalo 'oku mahino atu Sea mālō.

Eiki Sea Le'ole'o: Ko e ki'i me'a pē ia na'e fai ai e fehu'i 'Eiki Minisitā mālō 'aupito Tokoni Palēmia koe'uhī pē ko e fakahoha'asi mai e ...Fakafofonga Fika 3 pea hoko mai e fika 5 pea hoko mai e fika 13 pea hoko mai e ... 'io fakamolemole, 3, pea ki'i me'a mai tafa'aki e Hou'eiki Nōpele, hoko mai 'a 5 pea hoko mai 'a 11 pea ke toki fakamuimui 13 he na'a ke me'a koe 'anenai. Me'a mai Fakafofonga Fika 3.

Fehu'ia hano tokonia kakai na'e uesia he Gita ne nau nō ke fai 'aki nau langa

Siaosi Sovaleni: Mālō Sea mālo e ma'u faingamālie, tapu mo e Feitu'u na Sea tapu mo e Palēmia Le'ole'o kae 'uma'ā 'a e Hou'eiki Mēmipa e Fale Alea. Sea ko e kole pē ko e ki'i faingamālie ko eni ke 'oatu ai pē ha ki'i kole fakama'ala'ala ki he Palēmia Le'ole'o, 'i he tokoni'i ko eni ko ē 'a kinautolu tau pehē na'e te'eki ke fai ko eni ha langa ko e 'uhinga pē ke holo 'i he afā ko eni ko *GITA* 'oku 'i ai nai ha faingamālie 'Eiki Palēmia Le'ole'o ke tokonia 'a kinautolu na'a nau nō koe'uhia ke langa honau fale. He ko e mo'oni 'oku nau to e lavea ngofua ange...

<007>

Taimi: 1035-1040

Siaosi Sovaleni : . he 'oku ō ange 'o fai 'enau nō, lahi ange e kavengá, ka ko e ki'i sēniti ko eni 'oku *available* kia kinautolu ko eni ke tokonia kinautolu he afā, na'a fai hono fakatokanga'i kinautolu na'a nau tu'u hake, 'alu 'o lele, fai ha ki'i nō, ke langa'aki honau ki'i palepalé, 'uhingá pē, ko eni kuo osi eni ta'u 'e taha mo e kongá ko u tui pē 'oku tonu pē ke fakatokanga'i na'a nau

fai pē ‘a e ngaahi ngāue ke tokonia ‘a kinautolu, he taimi ko ia na’e hoko ai ‘a e afā, ‘o a’u mai ki he taimi ni. ‘A ia ko e fehu’i ‘uluaki ia.

Ko e fehu’i uá pē, mo’oni ‘aupito pē ‘a e me’a ‘a e ‘Eiki Palēmia Le’ole’ó, ki he’etau kumi ko eni he ngaahi tokoní. Kapau ‘oku ai ha tokoni pau mei ha *donor* pea mo ha kautaha pē ko ha Pule’anga ‘oku mahino, pea mahalo ‘oku sai ke vahevahe mai he ‘oku tau lave kotoa tautautefito kia tautolu ko eni Tongatapu, pea mo ‘Euá ‘i he palopalema pehé ni. Hangē pē ko e fa’a talanoa mo e ‘ofisakolo homau feitu’ú, lahi ‘a e fanga ki’i uitou mo e me’a ‘oku nau faingatā’ia ‘i he totongi ko eni ‘e 6000, ka ka ‘o kapau ‘e toe to’o atu pē ia mei he *constituency fund*, ko e ‘alu atu pē ia mei he nima ‘e tahá ki he nima ‘e tahá, he ko e me’a pē mei he Pule’angá na’e ‘omai. Ka ‘o kapau ‘oku to e ‘i ai ha ngaahi tafa’aki kehe, mahino ‘aupito pē ‘a e vakai ia ki he ngaahi kautaha tokoní mo e siasí. Kapau ‘oku ai ha *possible donor* pē ko ha Pule’anga, ‘oku nau lava ‘o sio mai, tautautefito ki he tafa’aki ko eni ‘o e lavea ngofuá. ‘Oku ou tui ko e taimi lelei eni ke tokoni mai ai, ko e ‘uhingá pē ke tau fe’ilongaki kotoa pē, ‘a kitautolu ko eni na’e lavea ‘i he afā ‘i Tongatapu kae ‘uma’ā ‘a ‘Eua. Mālō Sea e ma’u faingamālié.

'Eiki Sea Le'ole'o : Mālō. Me’a mai 'Eiki Nōpele ‘Eua.

Tokanga ki he founga kole tokoni & fiema’u ke fai tokonia e kakai faingata’a’ia

Lord Nuku : Tapu pē pea mo e 'Eiki Sea ‘o e Fale Aleá, tapu atu foki ki he 'Eiki Tokoni Palēmia, Palēmia Le’ole’ó, fakatapu atu foki ki he Fale Alea ‘o Tonga, koe’uhi kae fakahoko atu eni. 'Eiki Sea, ko e me’a ‘oku fai ki ai e tokangá 'Eiki Sea, ‘a ena ‘oku me’a mai ‘aki ‘e he Feitu’ú na, fekau’aki pea mo e tokoni afā Sea. Ko e me’a ko ē ‘oku ‘omai ko ē mei he Pule’angá, fakahoko maí, ke akoako’i e kakai ke nau poto he ngāue fakapotopotó. 'Eiki Sea, lolotonga e faingatāmakí, kumi e mo’uí, kuo to e ‘ai ia ke ako’i. ‘Ai ke mo’ui kae toki fai e akoakó. Pea ko e me’a ko ia hangē ‘oku ou tokanga atu ki ai ‘Eiki Sea, ko e polokalama tokoní, ko e kole ki he tokoni, tokoni’i e kakai na’e holo honau ngaahi falé 'Eiki Sea. Kapau ko e ‘uhinga e kolé, ko e kole atú ke ‘omai ha peseti ‘e fiha kae fai ‘e he kakai ha peseti ‘e fiha, pea ‘ai mu’a ke fakamahino ki he kakai ‘a e founga ‘oku fai ai ‘a e tokoní Sea. He ko e me’a ko ē ‘oku mahino kiate aú 'Eiki Sea, ko e peseti ‘e 10, mahalo ‘e ‘i ai peseti ia ‘e 80 ‘e ‘ikai ke nau lava nautolu ia ‘o ma’u ‘a e peseti ‘e 10 ko eni ko ē ki he ngaahi langa falé. Ko u lave’i pē ko e 82, na’e fai e polokalama ko iá, na’e meimei na’e lele he founga ko eni 'Eiki Sea, ka na’e fakalūkufua ‘a e fo’i tokoní ki he mahu’inga ko ē ‘o e falé. Na’e ‘ikai ke ‘i ai ha fale ia ‘e to e lahi ange, pē to e fale si’isi’i. Na’e lele pē tokoní ia he fo’i tokoni tatau.

Mahalo ko e peseti ‘e 10, tau pehē kapau ko e peseti ‘e 10 ‘o e ‘aho ko iá mahalo ko ha 700 pē ko ha 500. Na’e lava ‘e he kakai ia ke ma’u 'Eiki Sea. Ko e ‘ahó ni ia 'Eiki Sea, ko e peseti ko ia ‘e 10 ‘o e 2 mano mo e 3 mano ‘a ē ko ē ‘oku fai ki ai na’e ‘osi nō ,e kakai ‘e ni’ihi Sea, ‘ikai lava ia. ‘Oku ‘uhinga pehē ‘a e anga ko ē tokoni atú Tokoni Palēmia. Ko e fo’i polokalama ‘oku ou tui ‘oku ou tui ‘oku faingata’a ‘aupito ia. Pea ko e me’a ‘e tahá 'Eiki Sea, fu’u fuoloa e tali ‘a e kakai, ke fakahoko e polokalama ko eni 'Eiki Sea. ‘E to e tō mai pē afā hokó ‘oku te’eki ai pē ke lava ‘a e ngāue ia ko eni 'Eiki Sea. Ko e me’a ia ‘oku fai ki ai ‘a e hoha’á. He ko ‘eku fakatokanga’i, he ‘oku tatau pē mei ‘Eua, Vahe Hahake Tongatapu ni kátoa. Ko e ngaahi tapoleni ko ē na’e ‘ave ko ē ke ‘ufi’ufi ko ē ngaahi falé 'Eiki Sea, kei ‘i ai pē. ‘Osi to e tulungia pē kakai ‘i he me’a tatau pē, kae kei fai pē talí 'Eiki Sea. Ko e me’a ia ‘oku fai ko ē ki ai e hoha’á Sea, ki he

tokoni afā. Ko e kole tokoní ke tokoni mai, kae fai ‘e he kakaí ha kongá. Ko e kole tokoní, ke ōmai ke tokoni’i e faingatāmakí Sea. Ko e me’a ia ‘oku fai ki ai e tokangá, ke to e ki’i fai mu’a ha vakai ange ‘a e Pule’angá, ki he ngaahi kautaha tokoní. Pea ko e founá ia ‘Eiki Sea .

Tokanga ki he lesisita Pule’anga Kautaha Liiki fo’ou

Ko hono ua e me’a ‘oku fai ki ai e hoha’a e pongipongí ní, ‘oku ai e me’a ‘oku hoko he fonuá ni he ‘ahó ni fekau’aki pea mo e liikí. Ka koe’uhí ko e anga ko ia ‘eku ongo’i ko ē ..

<008>

Taimi : 1040-1045

Lord Nuku : ... he’ene ha’u ko e he ongoongó. Kuó u kole ki he Pule’angá ké nau hanga mu’a ‘o vakai’i fakalūkufua pē ko e hā ‘a e tu’utu’uni ‘a e Fakamaaú na’e fai ki he Liikí pē kuo tali ia. Lolotonga ‘a e fai ‘a e tu’utu’uni ‘a e Fakamaaú, lēsisita ‘e he Minisita Leipa ‘a e Kautaha Liiki fo’ou, ‘a ia ‘e mavaeua leva ai e fonuá ‘i he me’a ko iá ‘Eiki Sea. Ko hono uá, ko ‘eku fehu’i ki he ‘Eiki Minisita Pa’anga, ko e ‘omai ko ē he ongoongó, lēsisita pea ‘atu mo e pa’anga ‘e taha kilu ki he Kautaha Liiki fo’ou. Te’eki ke māhino pē ko e hā hono tūkungá .

‘Eiki Minisita Fefakatau’aki : Sea, kau ki’i kole atu mu’a ki he, tau ‘ai hā fo’i me’a ‘e taha. Lolotonga ‘etau lele he me’a ko ē, kuo ‘ai e Liiki. Fakamā’opo’opo e fakakaukau ke māhino ‘oku ‘i ai hā *priority* he’etau fakakaukau. Kapau ko e ‘ātunga e ‘etau lele takai holo, ‘ikai ke ‘i ai hā me’a ia ‘e lava ‘o fai.

‘Eiki Sea Le’ole’o : ‘Eiki Minisita, Minisita, ‘oua vave ki he tuputāmaki. ‘Eiki Minisita ki’i me’a hifo ki lalo. Ki’i fakamokomoko, tuku kā au ké u hanga ‘o leva’i e Falé, he ‘oku mo’oni e Feitu’ú na ia, kā ko e ‘uhi ko e faingamālié, ‘okú ne ‘ohake e *issue* ‘e 2. ‘Aho fē na’e ‘ohake ‘e he Fakafofonga Fika 12 ‘a e *issue* ‘e 5 mahalo pe 6. ‘Oua ‘e tuputāmaki he ko au ‘oku fakaleveleva’i atu ‘etau ngāué.

Lord Nuku : ‘Eiki Sea, ko e ‘uhinga ‘eku lave ko ē ki he 1 kilu faka-fēlāve’i. Na’e me’a mai ‘a e ‘Eiki Minisita Pa’anga he uiké ni pē. Ko e ‘ū Komisoni ko ē na’e tu’utu’uni ko ē ‘a e Patisetí ke fai, na’e ha’u ai ‘a e Komisoni ‘e taha na’e ‘ikai Patiseti, ‘ikai ke ‘i ai hano pa’anga. Na’e Patiseti ‘a e 1 kilu ko ení ke foaki ki he lesisita fo’ou. Ko hono faka-fēlāve’i eni ‘Eiki Sea, he ‘oku tufa e pa’anga hē, ka e tulungia e kakai hē. Ko e me’a ia ko ē ‘oku fai ki ai e ‘uhingá. Ko e ‘uhinga ia ‘a e fehu’i ko ē ki he Minisita Pa’angá, he ko ia ‘okú ne tauhi ‘a e pa’anga ko ē fonuá.

Kapau leva ‘oku pēhē peseti ‘e 10, kapau ‘oku ‘ave ‘a e 1 kilu ki hē, to’o mai hā 2 kilu ‘o faka-kākatō ‘aki ‘a e peseti ‘e 10 ko ē , ‘a ē ‘oku fiema’u ‘e he kakai e fonuá. Ko e ‘uhinga ‘o e talanoa ki he me’a ‘oku patisetí mo e me’a ‘oku tufá. Pea hāngē kapau ‘oku lotomamahi ‘a e ‘Eiki Minisita Leipá ko e pēhē ko ‘ene lesisitá. Sea, ‘oku maumau e fonuá, pea kaunoa e Pule’angá faka-politikale, he ngaahi me’a ko ení ‘Eiki Sea. ‘Uluaki muimui’i, he koe’uhí ko e Pule’anga, Fakamaau’anga, Fale Alea. Kapau kuo tu’utu’uni e Fakamaau’angá pea hanga ‘e he Pule’angá ia ‘o pou pou’i. ‘Okú fēhangahangai ia mo e tu’utu’uni ko ē ‘a e Fakamaau’angá ‘Eiki Sea. ‘Okú fēfē lele hotau fonuá. Ko e me’a ia ‘oku fai ki ai ‘a e tōkanga ko ē he pongipongí ni.

‘Eiki Minisita Fefakatau’aki : Sea, ki’i fakatonutonu atu kātaki.

‘Eiki Sea Le’ole’o : Fakatonutonu, me’a hifo e ‘Eiki Nōpele.

Taukave ko e fatongia ia ‘o e Lao ke fakahoko hono lesisita Kautaha Liiki fo’ou

‘Eiki Minisita Fefakatau’aki : Sea ko ‘eku fakatonutonu atú, ‘oku ‘ikai ke poupu’i ‘e he Pule’angá hā tafa’aki. Ko e fatongia ia ‘o e Potungāue kā ha’u hā fa’ahinga Kautaha pē ko ha kakai ‘o lēsisita ha’anau kautaha, ko e me’a ia ‘amaotolu ke mau fai ‘a e lēsisita ko iá. Ko e fatongia ia ‘o e Laó ‘oku tu’utu’uni mai ke mau fakahokó.

‘Eiki Sea Le’ole’o : ‘E ‘Eiki Nōpele, kuo a’u mai e me’a ko ē ‘okú ke me’a ki aí. ‘Aneafi na’á ku fakahoha’a ‘aneafi ‘o fekau’aki pea mo e Kōmiti motu’á mo e me’a ko ē na’a nau fētohi’aki ai mo e faiakó, pea na’e me’a mai ‘a e Minisita Leipá ‘oku ‘ikai ke tonu ia. Pea ‘oku ‘ikai ké u loto au ke to e fai hā fakatonutonu he ‘oku ‘ikai ko ha Fakamaau’anga eni. Pea ‘oku mo’oni e me’a ko ē ‘okú ke me’a mai ‘aki, he ko e totonu ia ‘a e Feitu’ú na, ‘oku ‘i ai ‘a e ongoongo pēhē pea ‘oku lolotonga hoko ia. Ko e hā leva e me’a té u fai he taimí ni, ke ke tokoni mai e feitu’ú na.

Lord Nuku : ‘Eiki Sea, ko e ‘uhinga hono fokotu’u atú ‘Eiki Sea, he ‘oku lahi pē pa’angá ‘i he founga ‘oku tuku atu ai kitu’á. Kā ko e ‘uhí he ‘oku lahi e ngaahi tōnounou holo he me’a fakapa’anga ‘Eiki Sea, kā ‘oku hangehāngē ko ē kiate au...

‘Eiki Minisita Pa’anga : Sea, ka u ki’i fakatonutonu mu’a ‘a e ‘Eiki Nōpele mei ‘Eua.

‘Eiki Sea Le’ole’o : ‘Io, me’a mai.

‘Eiki Minisita Pa’anga : Ko e anga ko ē ‘eku fanongo e tōkanga maí. Tapu mo e Feitu’ú na Sea fakamolemole. Tapu mo e Hou’eiki ‘o e Fale Aleá, ‘Eiki Pālēmia Le’ole’ó mo e Hou’eikí, ka e fai atu e ki’i fakamā’ala’ala fēlāve’i mo e pa’anga ‘oku fa’a fakahoko mai ki he motu’á ni. Té u kamata pē he Afā.

<000>

Taimi: 1045-1050

‘Eiki Minisitā Pa’anga: .. ‘oku ‘i ai ‘a e ngaahi hoha’a hangē ko e me’a ko ia ‘oku fai ki ai ‘a e tokangá ki he ngali kuo tulungia e kakai e fonuá. Mo’oni ia, mo’oni ‘aupito ia. ‘Okú ‘i ai e uesia. Ko ‘ene fēlāve’i ko ē mo e pa’angá pehē ‘oku lahi e pa’angá, kole atu pē, ‘oku ‘ikai. Ko e pa’anga ko eni ‘oku fai’aki ko eni ‘a e langá ‘oku ‘ikai ko ha’atau pa’anga, ko e pa’anga ia na’e kole pea ‘omai ke fai’aki e langá. Na’e ‘i ai foki e ngaahi tāla’a ‘o pehē ko e hā e me’a ‘oku fuoloa ai e langá.

‘Eiki Sea Le’ole’o: ‘E ‘Eiki Minisitā fakamolemole. Ko e kolé ko e *grant* pē ko e to e nō ia ‘e taha?.

‘Eiki Minisitā Pa’anga: Ko e kole, ko e *grant*.

'Eiki Sea Le'ole'o: Mālō.

Fakama'ala'ala ki he 'uhinga tuai ai fakahoko tokoni langa afā

'Eiki Minisitā Pa'anga: Pea ko e *grant* 'oku 'ikai ke pehē ia 'oku 'omai pē 'o tuku mai, 'oku 'i ai mo hono ngaahi *condition* pea 'oku. Te u ki'i fakatātā pē ki he me'a na'e ma'u mai mei he *World Bank*. 'Osi e tō e afā 'i Fepueli, toki *approve* 'e he poaté ki Sune. Toki faka'atā mai 'i 'Okatopa koā pē ko fē, 'Akosi, 'a e fo'i sēniti ko eni 'oku 'ai ke 'amanaki ai ke fai 'etau langá. Na'e 'i ai mo e ngaahi *process* ke kumi e ngaahi kautaha ke nau fai e 'ū, 'o tau toki a'u mai ai ko ē ki he 'aho ní, ke kamata 'a e langá. Pea mo e ngaahi *condition* ko eni 'oku tau fakakaukau ko ē ki ai. Hangē ko e me'a na'e me'a ki ai e Tokoni Palēmiá, 'oku to'o kotoa pē, 'oku to'o kotoa pē. Hangē ko eni ko 'aneafí. Na'a ku, to'o kotoa e ngaahi me'a 'oku fai ki ai e hoha'á, 'a e 'ikai ke lava 'o totongi 'a e peseti 'e 10, 'uluakí. Pea mau fakataha ki ai pea u fakahoko ange, lele langá kae toki sio, he na'a nau, na'e fai pē fakataha mo kinautolu ke, 'oku 'i ai e fā'ahinga, tokolahi 'o kinautolu lava pē 'o ma'u mai. 'Oku 'i ai honau ngaahi fānili mo e me'a, ka he 'ikai ke ma'u mai faka'angataha. Pea ko ia ai, 'oku faka'atā leva ke lele. Ko e fo'i 'api 'e 28 'ata'atā 'aupito ia, 'ikai ke to e 'i ai ha me'a fakakelekele, lele ia, lele fo'i, 'a e 'otu 'api 'e 28 ko iá. Ko e toengá, 'oku ki'i fihia he 'oku fai e fekihiaki e *owner* ia mo e me'a, 'a ia, lele pē ē ka ko 'ene fai atu e alealea hē pea maau pea hoko atu. 'Oku lahi e ngaahi me'a 'oku kau he fo'i 'ekuasi ko eni. Hangē pē ko e me'a 'oku hā hake 'i he 'aho ní, 'oku fai 'a e tokanga ki ai. Ka ko 'eku feinga pē ke fakahoko atu, 'ilo 'e he kakai e fonuá, na'e 'ikai ke 'i ai ha'atau pa'anga, na'e 'ikai ke tau 'amanaki 'e tō e afā. Tō mai e afā, 'osi 'i ai hoto ki'i fale na'e tu'u, ha'u e afā ia 'o ifi'i, tō ia ki tafa'aki pea te to e langa fo'ou. Pea ko e ngaahi faingata'a eni 'oku tau fononga atu ai. Hangē ko e me'a 'a e 'Eiki Palēmia, 'a e 'Eiki Palēmia Le'ole'ó, tau faka'amu pē ke tau sio kotoa na 'oku 'i ai pē ha ki'i tokoni mei ha tafa'aki he ko e pa'anga kole eni he 'ikai ke kakato kotoa 'a e, kinautolu 'oku uesiá.

Ko e me'a ko eni ki he Mate Ma'a Tongá, mo'oni, palopalema lahi 'aupito ia. Tau fanongo ai he 'aho ní. Ko hono titeilá.

Lord Nuku: 'Eiki Sea. Ko u kole atú Sea mahalo ko u tui kuo 'osi fe'unga 'ene fakatonutonú.

'Eiki Minisitā Pa'anga: Te'eki ai ke u a'u ki he fo'i kongá ko eni Sea, ki he Mate Ma'a Tonga.

Lord Nuku: Ka ne toki malanga ia mu'a 'o tali. Ka 'oku ke pehē pē ke sai pē pea sai pē.

'Eiki Sea Le'ole'o: Ko u pehē pē 'Eiki Nōpele tuku pē mu'a ke nau me'a mai he 'oku mahu'inga e Pule'angá ke nau me'a mai he ko ena kuo nau tali mai e, 'a e me'a ko ē 'oku fekau'aki pea mo e langa falé. Me'a mai leva he liikí ke'uhí he ko e me'a ia na'a ke 'o hake he Feitu'u na. Me'a mai angé Minisitā Pa'anga ke mahino ki he kakai e fonuá.

'Eiki Minisitā Pa'anga: Mālō Sea, mālō Sea. Ko e ngāue ko eni he, ki he liikí. 'Oku 'mahino kia tautolu 'oku hoko 'a e faingata'á, kuo kehekehe 'a e kōmiti fakataimí pea mo e kau va'ingá, tonu ia. Kuo 'osi totonu ia ke mahino ia ki he tokotaha kotoa. 'Oku kehekehe 'a kinautolu 'oku tau faka'amu ke fai e va'ingá pea mo e komiti liiki fo'ou. 'Oku loto 'a e kau, 'a e me'a ia ke fakamālōloo'i e ni'ihi hē. Ka 'oku 'ikai ke loto e kau tama ko ē, 'oku nau pehē 'oku nau tu'u nautolu mo e Laó, 'oku 'i ai 'enau ngaahi totonu ki ai. Sai, ka 'oku vave mai e hoko mai 'etau

va'ingá 'a tautolu. Hā 'etau me'e 'e faí, kei fai e talatalanoa ko eni hangē ko e me'a ko eni 'oku fai ki ai. Kuo pau pē ke tau ngaue ki ai ke fai ha me'a ki ai. Ko 'eku, ko au foki 'oku nofo mo e seniti. Kapau ...

<001>

Taimi: 1050-1055

'Eiki Minisitā Pa'anga: ... ko e 'ai ke 'oange e sēniti ki ha taha. Te u 'uluaki feinga au ke mahino kiate au pē ko hai e tokotaha ko iá. Ko e kōmiti fo'ou ko ení te'eki ke fu'u loko mahino ia kiate au. Mahino pē au na'e fai e hopo ka 'oku te'eki ke u 'ilo au e tīteilá. Toki mahino kiate au ko e ki'i fa'ahinga ko eni 'a ē ko ē 'oku nau fakalele 'a e liikí ko nautolu na'a nau fakalele e Tonga *Forest*. Fakamolemole atu 'e feinga ia ke mahino e me'a ko iá he 'oku lolotonga ta'e'aonga atu e Tonga *Forest*.

'Eiki Sea Le'ole'o: 'Eiki Minisitā ...

'Eiki Minisitā Pa'anga: Mālō Sea.

Lord Nuku: Sea ki'i fakatonutonu.

'Eiki Sea Le'ole'o: Mo me'a ange ki laló fakamolemole. Ko e, ko u kole atu ki he Feitu'ú na me'a lelei pē ki ha taha 'i he fonua ni. Ko 'etau pehē pē liiki, liiki. 'Oku 'ikai ke kau ai e Tonga *Forest* ai. Pea mo e tahá 'oku 'ikai ke 'i heni e ni'ihi ko iá ke ke, ke fai hanau tali ki he me'a ko ena 'oku ke me'a mai 'aki ki aí. Me'a mai pē he me'a ko ē 'oku nau 'i he me'a he liikí. Pea kuo 'osi 'i ai 'enau alepau 'a e kōmiti ko iá fakalao. Me'a hifo Minisitā Ako. Pea mo e *NRL* mo e *IRL* ki he Liikí pea kuo 'osi 'i ai 'a e tu'utu'uni fakavaha'apule'anga 'i he va'inga ko ení pea mo e ni'ihi fakalao ko ení. 'A ia 'oku 'osi fili ko iá fakatatau pea mo e Tu'utu'uni ko ē 'a e Laó ka mou me'a lelei mai pē. Ki'i me'a mai angé 'a e 'Eiki Nōpelé 'o fakatonutonu pea ke toki me'a mai 'Eiki Minisitā Ako.

Fehu'ia pē na'e totongi e 1 kilu ki he lesisita Poate Liiki fo'ou

Lord Nuku: Sea ko 'eku fakatonutonu atú ko e me'a ko ē na'e 'eké pē na'e totongi 'a e 1 kilu ko ení 'o hangē ko ia ko e me'a 'oku ha'u he ongoongó 'Eiki Sea. Pea ko e me'a ko ē hono uá ke nau hanga mu'a 'o muimui'i ke mahino e tu'utu'uni faka-Fakamaau'angá 'oku fakakakato kae toki hoko atu. Ka ko 'eku fehu'i 'uluaki pē na'e totongi e 1 kilu? 'A eni ko ē tatau ki he ongoongó Sea.

'Eiki Minisitā Fefakatau'aki: Sea ka u ki'i tokoni atu.

Lord Nuku: Ko 'eku fehu'í ki he 'Eiki Minisitā Pa'angá he ko ia 'oku 'i ai e pa'anga e fonuá Sea.

'Eiki Minisitā Fefakatau'aki: 'Oku ke fiema'u e talí pē 'oku ke fie, 'oku 'ikai ke u mahino pē 'oku ke fiema'u e talí he ko au ko u *approve* e siliní.

Lord Nuku: Sea ... Minisitā Pa'angá.

'Eiki Sea Le'ole'o: 'E 'Eiki Minisitā Leipa tau, ko e Fale ni kapau leva 'oku fiema'u ha Mēmipa ki ha Minisitā, me'a mai e Minisitā ko iá ka tau nounou kae 'oua te tau 'ai ke hangē te mou, 'ikai ke u to e lava au 'o pukepuke ha taha he Fale ni. 'Io me'a mai 'Eiki Minisitā Pa'anga.

'Eiki Minisitā Pa'anga: Mālō Sea pea mālō e to e 'omai e faingamālie ko ení. Ko hono mo'oní 'oku te'eki ai ke totongi. Te'eki ke a'u mai ki he motu'a ni 'a e ngaahi fakakaukáu. Ko u tui pē ko e ngaahi talatalanoá ia ka ko e fo'i, anga ko ē 'eku fo'i lea ko ē 'anenaí kapau 'e 'ai mai ke u totongi ha sēniti ki ha taha ko e fa'ahinga fakakaukau ia ko ē na'a ku talaatu 'anenaí ko hai fua e kakai 'e 'ave ki aí. Pea ko e me'a eni kuo 'osi mahino ia kiate au. Ko e fa'ahinga ko eni he ki'i kōmití ko e fa'ahinga ia na'a nau fakalele 'a e Tonga *Forest*.

Lord Nuku: Sea.

'Eiki Minisitā Pa'anga: Mālō Sea.

Lord Nuku: Ko e fakatonutonu pē 'Eiki Sea.

'Eiki Sea Le'ole'o: 'Eiki Minisitā. Ko u kole atu pē mu'a ke mou me'a pē mu'a he liikí. Te'eki ai hatau feme'a'aki ki he Tonga *Forest*. Ke fiemālie ...

Lord Nuku: Ko e fakatonutonu atú 'Eiki Sea ko e kōmiti ko eni ko ē 'a ē ko ē 'oku pehē ko ē he kaume'á ko e kau fakalele ia e Tonga *Forest* 'Eiki Sea na'e 'ikai. Ko e kau mēmipá ko iá na'e fili 'e he 'ū kalapu liiki ko ē 'a Tongá ní. Kapau 'oku 'i ai ha taha ai na'e kau 'i he Tonga *Forest* ka ko e mēmipa ko ē kōmiti ko eni ko e fili ia 'i he fakataha fakata'u 'a e ngaahi, 'i he tu'utu'uni 'a e Fakamaau'angá.

'Eiki Sea Le'ole'o: Tonu ia ... ki he fakatonutonu ko ē 'a e Feitu'ú na 'oku mo'oni ia.

Lord Nuku: Ko 'eku fakatonutonu ko ē ki aí 'oku 'ikai ke 'i ai ha kaunga ia 'a e Tonga *Forest* ki heni.

'Eiki Sea Le'ole'o: Mālō. Me'a mai Minisitā Ako.

'Eiki Minisitā Ako: Tapu mo e 'Eiki Sea Le'ole'o 'o e Fale Alea 'o Tongá. Tapu ki he Palēmia Le'ole'ó kae 'uma'ā e Hou'eiki Minisitā 'o e Kapinetí. Tapu mo e Hou'eiki Fakafofonga 'o e kau Nōpelé, tapu mo e Hou'eiki Fakafofonga 'o e Kakaí. Tau fakafeta'i ki he 'Otua tau koloa 'oku fai ma'a e Fale 'eiki ni pea tau kamata 'a e Fale Alea 'o e 'aho fo'ou ni. 'Eiki Sea kae 'uma'ā e Hou'eiki ko e fatongia 'o e Pule'anga kotoa pē tatau pē mo e ngaahi Pule'anga ko ē 'o a'u mai ki he Pule'anga ko eni. Ko 'ene tokanga fakalukufua ki he lelei 'a e kakai 'o e fonuá, *public interest*. Kapau leva 'oku ongo'i 'e he Pule'angá ngalingali te ne uēsia 'a e nofo melino mo e nofo fiefia 'a e kakaí pea 'oku mahino ki he Pule'angá ke fai ha ngāue. ...

<002>

Taimi: 1055-1100

'Eiki Minisitā Ako: .. kae 'oua e nofo pē e Pule'angá 'o 'ilo 'oku 'i ai e faingata'a 'e hoko, kae nofo pē ia 'o ikai fai ha me'a. Mou mea'i pē he ngaahi 'aho ni, he ngaahi ongoongó, ko e faingata'a eni ia. Ko e faingata'a eni ia 'oku hoko ki he fonuá, pea ko hono 'uhinga ai, ne lesisita ai 'e he Minisitā 'o e Leipá, ke fokotu'u ha sino fo'ou ke tauhi e melino mo e ma'uma'uluta e fonuá. *Sovereignty*, 'oku 'i he Pule'angá ia. Ko e Tokonaki ko ení, Sea, mo e Hou'eiki, 'e 'i heni a Jason Taumālolo, ke fakahoko 'a 'ene tunameni 'i he 'aho Tokonakí. 'E fai ia 'i he Funga Manamo'ui, pea ko e Kōmiti fo'ou ko'ení, ko ia 'oku nau fai e fatongia ko iá. Tatau ai pē ia, 'oku ou faka'apa'apa lahi ki he Kōmiti ko eni 'oku lolotonga lele 'i he Liikí. Pē 'oku tonuhia pē halaia 'i he Laó, ka ko e fiema'u e 'a e kakai, ke 'i ai ha sino tau'atāina, ko e fiema'u ia 'a e kau va'ingá, kuo 'osi talaloto mai e kau va'ingá, he 'ikai te nau to e fakafofonga'i 'a Tonga ni. Ongo'i ia 'e he Pule'angá, ongo'i lahi, pea 'oku ou tui, Hou'eiki, 'oku tau kaungā ongo'i kotoa pē. He ko e me'a

Lord Nuku: Ki'i fakatonutonu atu, Sea.

'Eiki Sea Le'ole'o: Me'a mai 'Eiki Nōpele mei 'Eua.

Fakatonutonu ke muimui'i Pule'anga tu'utu'uni Fakamaau'anga fekau'aki mo e Poate Liiki

Lord Nuku: Ko 'eku fakatonutonu atu, 'Eiki Sea, ki he 'Eiki Minisitā. 'Oku 'ikai ke tonu ke hanga 'e ha kakai mei tu'a 'o uesia 'a e fakalele 'o ha fa'ahinga natula 'i he fonua ni. Kapau 'e 'omai e kau va'ingá, te nau ōmai nautolu 'o to e fakalele 'a e Poaté, movete. Ko e me'a ko ē na'a ku kole ko ē ki he Pule'angá, muimui'i mu'a e tu'utu'uni ko ē na'e fai ko ē ki he Poaté, fakakakato ia, pea toki fakamā'opo'opo. Ko e me'a ko ē 'oku mahino he taimi ni, 'Eiki Minisitā, hangē ko e me'a ko ē 'oku ke me'a mai 'akí, 'oku ou fakatonutonu atú, lesisita pē he uike kuo 'osi, 'ave ki ai e 1 kilu, pea hoko 'a e tunameni ko ení, 'Eiki Sea. Ko e me'a ia ko ē 'a ē 'oku fakahoko mai ko ē 'e he 'Eiki Minisitā. Ka ko e me'a ko ē 'oku ou tokanga ki aí, 'Eiki Sea, kapau 'oku hala e ongoongó, 'a ē ko ē 'oku ne talamai kuo 'osi totongi e 1 kilu 'o fakatatau ki he me'a 'a e 'Eiki Minisitā, ko hai 'oku halá, ko e ongoongó, pē ko e 'Eiki Minisita? Ko eni kuo me'a mai e 'Eiki Minisitā 'oku te'eki ai ke totongi ha silini. Talamai he ongoongó kuo 'osi totongi e 1 kilu. Ko hai 'oku ne hanga 'o lohiaki'i e Fale? Ko 'eku fakatonutonu ia, pea 'oku 'ikai ke u tui ki he me'a ko ē, 'e 'i ai pē ha ki'i falukunga kakai, he 'oku 'i ai e kakai 'oku nau talamai he 'ikai ke nau to e ōmai, pea 'oku 'i ai e kakai 'oku nau tohi mai, talamai te nau ha'u pē kinautolu. Ko fē te tau mahu'ingá'ia ai, ko e toengá, pē ko kinautolu ko eni ko ē 'o e 'aho ni? Ko e fakatonutonu ia, Sea.

'Eiki Sea Le'ole'o: Me'a mai, Minisitā Ako.

'Eiki Minisitā Ako: Mālō 'Eiki Sea. 'Eiki Sea, kae 'uma'ā e Hou'eiki. Na'a mou me'a pē ki he'etau sipotí. Na'e 'i ai e felauaki ai, pea na'e 'ikai ke tau fiemālie ki he ngaahi ola 'o e ngaahi sipoti kuo hilí. Hū mai leva e Pule'angá 'o fokotu'u e kōsilio sipoti fakafonuá. Pea na'a mou me'a pē ki he olá, na'a mou me'a pē ki ai.

Ke tuku pē ola sipoti he tu'unga ne 'i ai he ka 'analaiso ko e me'a lōloa ia

Lord Tu'iha'angana: Sea, ki'i fakatonutonu atu fekau'aki mo e me'a ko eni na'e me'a mai 'e

he 'Eiki Minisitā. Tapu mo e Feitu'u na, Sea, pea tapu mo e Hou'eiki. Ko e me'a ko eni fekau'aki pē mo e sipoti. 'Oku ou pehē, Sea, ke tuku pē 'aki pē e ola ko iá, 'a eni na'e fakahoko 'e he si'i fānau, he sipoti ko ē na'e fakahoko 'i Ha'amoá. He ka tau ka 'analaiso, hangē ko e fakatatau ki he ngaahi pa'anga na'e fakamole he sipoti ko ení, ke mea'i pē e sipoti fakamuimui 'i Papua Niu Kiní. 'Ikai ha fu'u faikehekehe lahi ia. Pea tuku pē, tau pehē, tuku'aki pē e ola ko iá, tau fiefia ai e fonuá, pea mālō 'a e sipoti 'a e tamaikí, sipoti ko eni 'i Ha'amoá, ka tau fiefia pē he ola ko iá. Ka 'analaiso e, 'e lōloa ia, fakatatau ki he ngaahi ta'u ko ē mo e pa'anga na'e fakamole ki ai, mo e ola, mo e ngaahi me'a pehē. Ngaahi koula pē, ma'u e koula fakamuimui koeni mei Papua Niukini, mahalo na'e hiki'aki pē e koula e 2, mo e me'a, ka tau fai'aki pē e ola ko iá. Me'a mai pē he liikí. Mālō.

'Eiki Minisitā Ako: Sea, mo e Hou'eiki.

<006>

Taimi: 1100-1105

'Eiki Minisitā Ako: ... 'Oku 'ikai ko ha talai hangamai eni pē ko ha sanitungua ko e motu'a ni na'a ku faiako he ta'u 'e tolungofulu tupu ko 'ete 'alu ko ē 'o faiako ha fo'i lēsoni 'ai 'ete talateu ke te ma'u 'a e tokanga 'a e kau ako pea te toki ako'i leva 'a e fo'i lēsoni ko 'eku 'uhinga ko ē ki he sipoti ko 'eku talateu mai pē ki he me'a ko eni 'ai ke u talaatu ki he hū 'a e Pule'anga 'o fokotu'u ē pea ma'u 'a e ola ko ē, me'a tatau pē eni 'oku fai he Pule'anga.

'Eiki Sea Le'ole'o: 'Eiki Minisitā ka u ki'i fehu'i atu pē ho'o me'a koe'uhī ka tau nounou he 'oku ou tuku atu pē 'e tau ke mou tau'atāina pē ho'omou feme'a'aki. 'Oku ou lave'i foki na'e tu'utu'uni he Fakamaau ke 'atita'i 'a e pa'anga mei he 2012 ki he 2018 te'eki ke fai hano 'atita'i 'o e pa'anga ko ē liiki 'o e 'aho 'aneafi. Ko 'eku toki lave'i 'e au ia 'oua te ke to e tuhu holo 'Eiki Minisitā Ako ko 'eku fehu'i atu ki he Feitu'u na 'oku ou lave'i au ia na'a mo e kakai e fonua ko 'emau toki 'ilo eni 'oku 'i ai 'a e 'akauni 'oku tali ke fai hono 'atita'i. Lolotonga hono 'atita'i ia tu'utu'uni e Fakamaau mo'oni pē me'a 'oku ke me'a ki ai 'oku mou faitu'utu'uni moutolu. Ko e me'a na'a ku kole ki ai 'anefi ke mou tokanga 'oua 'e 'ai ke mavahevahe e kakai he koe'uhī 'e uesia ai 'etau nofo pea 'i ai e ni'ihi 'oku 'i ai ha faha'i 'oku nau kau ki ai kā 'oku totonu ke 'oua, 'oua 'e hoko e ngaahi me'a ko eni fai mai pē ho'o me'a fakapotopoto he koe'uhī he kuo 'osi mea'i pē he Fale ni kā kuo tu'u ko eni 'oku 'ikai ke u lava au 'o fakamaau'i 'a e me'a ko eni 'oku me'a mai ki ai e 'Eiki Nōpele fakahā 'ene pē 'ene *opinion* pea fakahā mai pē he Feitu'u na me'a mai Minisitā Polisi

Lord Nuku: Sea kole atu pē mu'a 'Eiki Sea koe'uhi ke toki me'a mai ki'i miniti pē ia 'e taha

'Eiki Minisitā Polisi: Sea ko e ki'i me'a ko eni 'oku mahu'inga hono taimi

'Eiki Sea Le'ole'o: 'Ai pē ke me'a mai e 'Eiki Minisitā Polisi fakamolemole.

'Eiki Minisitā Polisi: Tapu mo e Feitu'u na 'Eiki Sea pea pehē ki he Palēmia Le'ole'o mo e Hou'eiki Minisitā tapu atu 'Eiki Nōpele pehē ki he kau Fakafofonga Kakai Sea 'oku ou kole atu pē 'e angalelei e Feitu'u na ke tau ki'i mālōlō mu'a 'oku 'i ai e me'a 'oku ki'i fiema'u ke me'a atu

e Tokoni Palēmia ke mo feme'a'aki ai mahu'inga kātoa ange ia he 'ū me'a ko eni pea 'oku fakavavevave kole atu pē Sea.

'Eiki Sea Le'ole'o: 'Eiki Minisitā Polisi 'aneafi lolotonga pē 'etau puputu'u 'ai ho'o fo'i me'a mai 'aneafi 'oku ou sai'ia 'aupito 'aupito ho'o me'a ko ia

'Eiki Minisitā Polisi: Mālō Sea

'Eiki Sea Le'ole'o: Pea 'oku ou kiate au 'oku ou faka'apa'apa'i pē 'e au koe'uhī ke mou 'i ai ha ki'i taimi ke mou feme'a'aki ai he ko eni ko e hoko eni e 11 tau ki'i mālōlō ka tau toki hū mai

(Mālōlō ai e Fale)

<007>

Taimi: 1115-1120

Sātini Le'o : Me'a mai 'Eiki Sea Le'ole'o e Fale Aleá. (*Lord Tu'ilakepa*)

Toloi toki fanongonongo e Fale Alea

'Eiki Sea Le'ole'o : Hou'eiki, mou ki'i me'a hifo. Fakamolemole pē Hou'eiki, 'ikai ke u to e fakalōloa, ka 'oku ou kole atu pē kia moutolu. Tau 'ai pē mu'a 'eku laú ē, pea 'oku ou tui 'e lelei ia kia tautolu fakalūkufua. Ko u pehē mu'a ke tau ki'i toloi mu'a e Falé, 'oku 'i ai e ki'i me'a 'oku ou ki'i tokanga ki ai, 'a'aku pē ia 'i he taimi ni toki fanongonongo atu. Ko e hā pē taimi te u toki fanongonongo atu ai e Falé, ke mou me'a mai ai pea mou toki me'a mai. Kuo pau pē ke u fanongonongo. 'Ikai ke u hanga 'o tuhu'i ha 'aho pau, ka te u toki fanongonongo atu pē. Fēfē mou laumālie lelei pē ki ai?

'Eiki Minisita Ako : 'Oku lelei.

'Eiki Sea Le'ole'o : Sai, toloi e Falé tau toki fanongonongo. Mou me'a hake ki 'olunga.

Kelesi

(Na'e kelesi tuku 'a e Fale Alea 'e he 'Eiki Sea Le'ole'o)

<008>

Fakamā'opo'opo Feme'a'aki Fale Alea 'o Tonga